

Pedagógiai Szemle

Közüktatási, közmüvelődési feladataink és az ötnapos
tanítási hét

Vita a pedagógusképzés továbbfejlesztéséről

A gimnáziumi II. osztályos matematika tankönyvekről

XXXIII. évfolyam, 10. szám

1983

október

Pedagógiai Szemle

A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG ÉS AZ ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI INTÉZET FOLYÓIRATA

A szerkesztő bizottság elnöke:

BENKŐ LORÁND

Felelős szerkesztő:

BALOGH LÁSZLÓ

*

Szerkesztőség: Budapest VII.,
Gorkij fasor 17—21. 1406
Telefon: 427-563

Szerkesztőségi fogadónapok:
hétfő, szerda, péntek

*

Kiadja az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat,
Budapest VI., Révay utca 16.
1375

A kiadásért felelős:

dr. Petrus György igazgató

*

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizet-
hető a hírlapkézbesítő postahivata-
loknál, a kézbesítőknél és a Posta
Központi Hírlap Irodánál (Buda-
pest, 1900) közvetlenül vagy posta-
utalványon, valamint átutalással a
KHI 215—96 162 pénzforgalmi jel-
zőszámra. Megjelenik havonta. Elő-
fizetési díj fél évre 60 Ft, egész év-
re 120 Ft.

ISSN 0031—3785

83-2821 Sylvester J. Ny., Szombathely
Felelős vezető: Hanuszek Béla igazgató

Számunk szerzői:

dr. Brezsnnyánszky László
egyetemi adjunktus (KLTE—Debrecen)

dr. Csapó Benő
egyetemi adjunktus (JATE—Szeged)

Faragó M. András,
a Magyar—Szovjet Baráti Társaság munkatársa

B. dr. Fejes Katalin
egyetemi adjunktus (JATE—Szeged)

Illés Lajosné dr.
osztályvezető
(Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum)

Kovács Géza,
a TIT Országos Szervezetének titkára

dr. Köpeczi Béla
művelődési miniszter

dr. Köte Sándor
egyetemi tanár (ELTE—TTK)

Krisztián Béla
szakfelügyelő (Pécs)

dr. Kronstein Gábor
újságíró (Bp.)

Ladányi Andor
tudományos tanácsadó
(Oktatáskutató Intézet, Bp.)

Lukács István
főiskolai tanársegéd (Bessenyei György
Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza)

Mészáros Judit,
az Egészségügyi Minisztérium munkatársa

Sárkányiné Péter Anna,
az OPI munkatársa

dr. Szabolcsi Miklós
főigazgató (OPI)

Szakál Péter
középfiskolai tanár
(Széchenyi István Gimnázium, Sopron)

dr. Szövényi Zsolt
osztályvezető (Művelődési Minisztérium)

dr. Vitányi Iván
igazgató (Művelődéskutató Intézet, Bp.)

Vörös László
igazgatóhelyettes
(ELTE Ságvári Endre Gyakorló Iskola, Bp.)

Tartalom

<i>Köpeczi Béla:</i> Az ötnapos tanítási hét tapasztalatai	899
<i>Szabolcsi Miklós:</i> Ötnapos tanítási rendszer az iskolákban	906
<i>Vitányi Iván:</i> Az ötnapos oktatási hét és a közművelődési intézményrendszer ...	913

VITA A PEDAGÓGUSKÉPZÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRŐL

<i>Köte Sándor:</i> Megjegyzések a pedagógusképzés továbbfejlesztéséhez	919
<i>Vörös László:</i> A tanárjelöltek iskolai munkájának néhány szervezési tapasztalata	928
<i>Ladányi Andor:</i> Növekvő egyetértés és vitás kérdések	934
<i>Szövényi Zsolt:</i> A pedagógusképzés továbbfejlesztéséért	944

FIGYELŐ

<i>Szakál Péter:</i> Észrevételek a II. osztályos matematika tankönyvekkel kapcsolatban	954
---	-----

MŰHELY

<i>Lukács István:</i> Egy kategóriarendszer a tanári kérdéskultúra vizsgálatára	961
---	-----

KÖNYVEK

Rackow, Heinz Gerd: Anton Szemjonovics Makarenko (<i>Breznyánszky László</i>)	966
Ifjúság és társadalom (<i>Kronstein Gábor</i>)	968
Politika és politikatudomány. Szerk.: Bihari Mihály (<i>Krisztián Béla</i>)	970
Herbert A. Simon: Korlátozott racionalitás (<i>Csapó Benő</i>)	971
Subosits István: A beszédpedagógia alapjai (<i>B. Fejes Katalin</i>) ...	972
Dr. Füsti Molnár Sándor: Egészségünk múltja (<i>Mészáros Judit</i>) ...	974
Harangi László—Magyar Edit: Andragógiai értelmező szótár. Szerk.: Csiby Sándor (<i>Sárkányé Péter Anna</i>)	975

KRÓNIKA

„Az ötnapos oktatási hét és a közművelődési intézményrendszer” — A TIT országos konferenciája, Bp., 1983. június 1—2. (<i>Kovács Géza</i>)	977
„A pedagógusok helyzete a fejlett tőkés országokban” — Nemzetközi konferencia Drezdában (<i>Illés Lajosné</i>)	979
III. Országos Orosz—Szovjet Zenei Tábor (<i>Faragó M. András</i>) ...	983
A Magyar Pedagógiai Társaság életéből	984

IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓK

Szerkesztő bizottságunk tagjai

BÁTHORY ZOLTÁN * DALY LENKE
FÁBIÁN ZOLTÁN * KELEMEN ELEMÉR
VAJÓ PÉTER * VLADÁR ERVIN

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Бела Кёчеци</i> : Опыты пятидневной недели обучения	899
<i>Миклош Саболчи</i> : Пятидневная неделя обучения в школах	906
<i>Иван Витани</i> : Пятидневная неделя обучения и система культурно-просветительных учреждений	913

ДИСКУССИЯ О ДАЛЬНЕЙШЕМ РАЗВИТИИ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГОВ

<i>Шандор Кёте</i> : Замечания к совершенствованию подготовки педагогов	919
<i>Ласло Вёрш</i> : Опыт организации работы будущих учителей в школе ...	928
<i>Андор Ладани</i> : Возрастающее согласие и спорные вопросы	934
<i>Жёлт Сёвени</i> : За совершенствование подготовки педагогов	944

ОБЗОР

<i>П. Сакал</i> : Мнения в связи с учебниками математики для 2-го класса ...	954
--	-----

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МАСТЕРСКАЯ

<i>Иштван Лукач</i> : Система категорий для исследования культуры вопросов учителя	961
--	-----

КНИГИ

<i>Рацков, Хейнц Герд</i> : Антон Семенович Макаренко (<i>Ласло Брежняянски</i>) Молодежь и общество (<i>Г. Кронштейн</i>)	966
Политика и политическая наука. Под ред. Михай Вихари (<i>Бела Кристиан</i>)	968
<i>Герберт А. Саймон</i> : Ограниченная рациональность (<i>Бенё Чапо</i>)	970
<i>Иштван Шубошич</i> : Основы педагогики речи (<i>Каталин Б. Фейеш</i>)	971
<i>Шандор Фюшти Молнар</i> : Прошлое нашего здоровья (<i>Юдит Месарош</i>)	972
<i>Ласло Харанги-Эдит Мадьяр</i> : Толковый словарь по андрагогии (<i>Шарканьэ Анна Петер</i>)	974

ХРОНИКА

„Пятидневная неделя обучения и система культурно-просветительных учреждений“ — конференция в Будапеште (<i>Геза Ковач</i>)	977
„Положение педагогов в развитых капиталистических странах“ — международная конференция в Дрездене (<i>Лайошнэ Иллеш</i>)	979
III. Советско-Русский Музыкальный Лагерь (<i>Андраш М. Фараго</i>)	983
Из жизни Общества Венгерских Педагогов	984

CONTENTS

<i>Béla Köpeczi</i> : Experiences of the five-day week at school	899
<i>Miklós Szabolcsi</i> : The five-day educational system in schools ...	906
<i>Iván Vitányi</i> : Five-day week at school and the cultural network	913

A DEBATE ON THE IMPROVEMENT OF TEACHER TRAINING

<i>Sándor Kőte</i> : Some notes on the improvement of teacher training ...	919
<i>László Vörös</i> : Some organizational experience gained from teacher-to-tes' work in the school	928
<i>Andor Ladányi</i> : Expanding consensus and some debated questions	934
<i>Zsolt Szövényi</i> : For the improvement of teacher training	944

OBSERVER

<i>Péter Szakál</i> : Views on the mathematics textbook for Class 2	954
--	-----

STUDIO

<i>István Lukács</i> : A system of categories for testing teachers' standard of questions	961
--	-----

BOOKS

<i>Heinz Gerd Rackow</i> : Anton Semionovich Makarenko (<i>László Breznyánszky</i>)	966
Youth and society (<i>G. Kronstein</i>)	968
Policy and politics. Ed. by Mihály Bihari (<i>Béla Krisztián</i>)	970
Herbert A. Simon: Limited rationality (<i>Benő Csapó</i>)	971
<i>István Subosits</i> : The fundamentals of speech pedagogy (<i>K. B. Fejes</i>)	972
<i>Dr. Sándor Füsti Molnár</i> : The past of our health (<i>Judit Mészáros</i>) ...	974
<i>László Harangi—Edit Magyar</i> : A dictionary of andragogy (<i>Anna Sárkány-Péter</i>)	975

CHRONICLE

„Five-day week at school and the cultural network“ — Conference in Budapest (<i>Géza Kovács</i>)	977
An international conference in Dresden (<i>Mrs. L. Illés</i>)	979
Russian-Soviet National Music Camp No. 3 (<i>András M. Faragó</i>) ...	983
News of the Hungarian Association for Education	984

Herbert A. Simon: Korlátozott racionalitás

A társadalomtudományokkal, így a pedagógiai kutatással foglalkozó szakember számára — különösen, ha hajlamos a módszertani kérdéseken való töprengésre — izgalmas vállalkozás H. A. Simon válogatott tanulmányainak elolvasása, végiggondolása. A könyv felvillantja a jövő képét, habár szó sincs benne futrológiáról, nyomot hagy „társadalomtudományi világképünkön”, pedig távol áll attól, hogy direkt módon filozofáljon.

A szerző az 1978. évi közgazdasági Nobel-díj kitüntetettje, de munkásságával három tudományágban is kiemelkedő eredményeket ért el. Tanulmányai, könyvei a közgazdaságtudomány mellett a számítógép-tudomány és a pszichológia fejlődésére is hatást gyakoroltak. Munkáit még további önállósult tudományterületeken is számon tartják: pl. döntéselmélet, szervezetkutatás, információelmélet, tudományfilozófia. Munkássága nem ötletszerű kalandos és a tudományok országaiban, sokkal inkább példa arra, hogy a valóságos problémák gyakran átlépik a tudományok közé mesterségesen húzott határokat. Valójában érdeklődésének középpontjában mindig a problémamegoldó ember áll, aki kezdetben mint a gazdasági szervezetek döntéshozója jelenik meg, majd fokozatosan előtérbe kerül magának a döntéshozatalnak, a problémamegoldásnak a folyamata. A számítógép hol mint az emberi gondolkodást szimuláló, hol pedig mint az ember gondolkodását segítő, számítástechnikai kapacitását kiterjesztő információfeldolgozó rendszer kap szerepet.

A kötet 11 tanulmányát a szerkesztők három témakörbe csoportosították.

Az első részből (Közgazdaságtan és szervezelmélet) elsőként a „Racionális döntés gazdasági szervezetekben” c. tanulmányt emeljük ki. A tanulmány Simonnak a Nobel-díj átvételekor tartott előadására épül, és a közgazdaságtan területén végzett kutatásainak eredményeit foglalja össze. A korábbi közgazdaságtani iskolák modelljeiben a döntéshozó ember a folyamatokat optimalizálja, döntései maradéktalanul racionálisak. Ezzel Simon a korlátozott racionalitás elméletét állítja szembe. Meggyőzően bizonyítja, hogy a döntéshozó korlátozott kapacitású, így korlátozott intellektuális és számítástechnikai képességei miatt szinte soha nem optimális, csupán egy kielégítő lehetőséget választhat. Bár a számítógép nagyságrendekkel megnöveli a figyelembe vehető információk mennyiségét, a feltételek számát, a valós szituáció azonban még a számítógéppel kezelhetőnél is sokkal komplexebb. Úgy tűnik, a

korlátozott racionalitás elméletével Simon a közgazdaságtan Gödel-tételét vagy Heisenberg-féle határozatlansági relációját fedezte fel. A figyelemzetetés, amellyel az optimalizáció korlátlan lehetőségeiben hívó közgazdászokat a ló túloldalára való áteséstől óvja, talán már néhány ország pedagógiai kutatóinak is szólhat, a magyar pedagógia azonban — sajnos — e tekintetben még attól is meszse van, hogy a ló hátára felkapaszkodjék.

Nem nélkülözi a pedagógiai tanulságot a „Hogyan tervezzünk szervezeteket egy információkban gazdag világ számára?” c. tanulmány sem. Már a probléma felvetése is rendkívül eredeti: a mindent előntő információáradatban a figyelem válik szűkös erőforrássá. Így a közgazdaságtan allokációs elméleteit kell segítségül hívni, hogy korlátozott figyelmünket vagy a „szervezetek figyelmét” optimálisan (vagy legalábbis kielégítően) szétoszszuk a ránk zúduló, figyelmünket igénybe vevő, felemészítő információk özönében. Egy ilyen világ alapeleme az információfeldolgozó rendszer, mely fogyasztja az információkat, és belőle lehetőleg kevesebb (kevesebb figyelmet felemészítő), számunkra megfelelőbb információt állít elő. Az alapvető folyamatokká a tudás megteremtésének, strukturálásának, tömörítésének folyamatai válnak. Ez a megközelítésmód a pedagógia alapproblémáit is új megvilágításba helyezi. Vajon van-e a pedagógiának átfogó és kielégítő informatikai koncepciója? Vajon fel vagyunk-e készülve arra, hogy a „Hogyan tervezzünk iskolákat egy információkban gazdag világ számára?” kérdést megválasszuk?

A második rész (Problémamegoldás és döntés: közelítésmód és rendszer” cím alatt) Simon módszertani könyvének (Models of Discovery and Other Topics in the Method of Science) bevezetőjét és három fejezetét közli.

A harmadik rész „Kognitív tudomány” összefoglaló címmel Simon pszichológiai tanulmányaiból mutat be kettőt. A kognitív tudomány talán a legfiatalabb önálló tudományterület, néhány éve saját folyóirattal is rendelkezik (Cognitive Science). Két, ugyancsak újképletű diszciplína, a mesterséges-intelligencia kutatás (a terület cikkei a 60-as évek vége óta főleg az „Artificial Intelligence” c. folyóiratban jelennek meg) és a pszichológia (1. a Cognitive Psychology c. folyóirat) határán vagy még inkább a két terület egyesülésével jött létre. A gondolkodási folyamatok számítógépes modellezése a pszichológiát kezdetben problémái-

nak egzaktabb megfogalmazására készítve és a szimuláció lehetőségét felkínálva segítette, ma egyre inkább jellemző az emberi gondolkodásnak és a számítógépnek — közös terminológiával, azonos megközelítéssel — mint információfeldolgozó rendszernek a leírása.

„A valóság befolyásolja a tudatot: emberi megismerés és problémamegoldás” c. tanulmány a gondolkodás számítógépes szimulációjának alapproblémáiról ad képet. A szimuláció a gondolkodásról az információfeldolgozás szintjén ad leírást, ez a leírás számítógépes program formájában realizálódik. Egy ilyen szimulációs program megalkotása során, mint amilyen például az egyetemes problémamegoldó program (EPM), nem arra törekednek, hogy az a lehető leghatékonyabban működjék, hanem arra, hogy minél jobban hasonlítson a gondolkodásra. Tehát úgy tévedjen vagy jusson el az eredményhez egy adott probléma megoldása során, ahogyan általában az ember téved vagy jut el a megoldáshoz.

„Az információfeldolgozásként értelmezett emberi megismerés modelljei” c. tanulmány a címben jelzett terület fontosabb eredményeit dolgozza fel a kezdetektől (kb. az 50-es évek eleje) a tanulmány megjelenéséig (1979). A modellek olyan alapvető pszichológiai mechanizmusok kölcsönhatásáról kell számot adniuk, mint a rövid távú memória, a figyelemszabályozó mechanizmusok, az információk rögzítése a permanens memóriában. A tanulmány többek között bemutatja a problémamegoldás modelljeit, ezen belül is kiemelve a gondolkodási

stratégiák, az ismeretek, a megértés szerepének megközelítését; a szemantikus memória modelljeit; a tanulás és fejlődés, például a Piaget-elmélet vagy a nyelvvelsajátítás modellezését; az érzelmek és motívumok modellezésének első kísérleteit. Bár a tanulmányban bemutatott problémakör a hazai pszichológiában sem ismeretlen, szemléletmódja a pedagógiát még alig „fertőzte” meg. Magyar nyelvű megjelentetését alapossága és a hivatkozások bősége (170 tétel) még a szakemberek számára is hasznossá teszi.

A kognitív tudományról képet adó tanulmányokat olvasva és még inkább a tudományág fejlődési lehetőségeit végiggondolva érdemes megfontolni azt is, vajon képes lesz-e a pedagógiai kutatás és gyakorlat arra, hogy annak eredményeit felszívja, saját területén alkalmazza.

Simon tanulmányait nem csupán a felvetett kérdések megfogalmazásának eleganciája és eredetisége teszi izgalmas olvasmányá. A gyakran tudományos divattá, terminológiai játékká üresedő állrendszerszemlélettel szemben felüldülést jelent a valódi interdiszciplinaritással való találkozás.

A válogatáshoz a rendszer-gondolkodás magyarországi meghonosításában már eddig is kiemelkedő érdemeket szerzett *Kindler József—Kiss István* szerzőpáros írt *bevezető tanulmányt*. A kötetet a *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó* jelentette meg tartalmához méltó kiállításban.

(*Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1982. 311 old.*)

Csapó Benő

Subosits István: A beszédpedagógia alapjai

Főiskolai tankönyvnek, a Gyógypedagógiai Főiskola hallgatói számára készült ez a munka. Jelleget, feladatát pontosan kifejezi címe is: a beszédpedagógia alapjaival foglalkozik. A beszédpedagógiával majd hivatászerűen foglalkozó szakembereknek olyan alapvető ismereteket kíván nyújtani, amelyek biztosítják a további, kifejezetten logopédiai és szurdopedagógiai problémák jobb megértését, elmélyült vizsgálatát.

Noha „csak” alapokat kíván adni a szerző — a beszédpedagógia sajátos problémáit áttekintve — nem volt könnyű dolga. Egymástól viszonylag távol eső tudományágak eredményeit felhasználva kellett egységessé szerkesztenie a beszédre vonatkozó ismeretanyag-halmazt. A szintzisre törekvésben dicsérendő, hogy a

nyelvtudomány, az anatómia és fiziológia által nyújtott ismereteken kívül a szerző szervesen építi be a kommunikációkutatás és az információelmélet hasznosítható, a beszédpedagógiát hatékonyan segítő eredményeit is. A könyv szerkezeti felépítése jól tükrözi ezt a törekvést.

A *beszédpedagógia fogalma* című fejezetben a legáltalánosabb összefüggésben mutatja be a beszédpedagógia helyét és érintkezéseit más tudományágakkal. Ebben a fejezetben tárgyalja a beszédpedagógia gyógypedagógiai vonatkozásait is, hiszen a tankönyv alapvető feladata megkívánja, hogy az egyes kérdések áttekintése mindig túlmutasson az önmagáért való vizsgálaton, s a gyógyító pedagógia gyakorlatához adjon útmutatást.

A második fejezetben — *A társadalmi*